

OSNOVA XI: Vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení

Specifické poruchy učení SPU

- ▶ souhrnné označení různorodé skupiny poruch, které se **projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání** takových dovedností jako je **mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání** (Matějček, 1995)

Dělení SPU podle Mezinárodní klasifikace nemocí (WHO, 10. revize, 1992)

- F80 – F89 Poruchy psychického vývoje
- F81 Specifické vývojové poruchy školních dovedností
- F81.0 Specifické poruchy čtení
- F81.1 Specifické poruchy psaní
- F81.2 Specifické poruchy počítání
- F81.3 Smíšená porucha školních dovedností
- F81.8 Jiné vývojové poruchy školních dovedností
- F81.9 Vývojové poruchy školních dovedností nespecifikované

dělení užívané ve školní praxi

- dyslexie
- dysgrafie
- dysortografie
- dyskalkulie
- dyspinxie
- dysmúzie

- dyspraxie

Poruchy učení a inteligence

- ▶ **průměrná nebo nadprůměrná inteligence**
- ▶ výskyt možný souběžně s jinými formami postižení (např. smyslové vady, PCHE) nebo souběžně s jinými vlivy prostředí (např. nedostatečná nebo nevhodná výuka) - není přímým následkem
- ▶ u osob s MR lze použít označení např. příznaky dyslexie, dyskalkulie atd. - potíže dítěte jsou primárně způsobeny sníženými rozumovými schopnostmi

Dyslexie

- ▶ **specifická porucha čtení, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami; postihuje rychlost a správnost čtení, techniku čtení, porozumění čtenému textu**

objevují se obtíže

- ▶ **záměny tvarově podobných písmen (b-d, s-z, t-j)**
- ▶ **záměny akusticky podobných hlásek, obtíže ve sluchové diferenciaci a diskriminaci hlásek (a-e-o, p-b)**
- ▶ neschopnost akustické a optické analýzy a syntézy slov
- ▶ obtížné skládání hlásek a písmen do slabik, pomalé slabikování
- ▶ přidávání nebo vynechávání písmene/ slabiky/ slova,
- ▶ přehazování pořadí slabik, slov ve větě
- ▶ přetrvávání tzv. dvojího čtení
- ▶ domýšlení textu, odhadování slov, odříkávání textu z paměti

- ▶ **poruchy čtení s porozuměním** – neznalost obsahu textu ani bezprostředně po přečtení, také tzv. mechanické čtení
- ▶ pravolevé čtení, vracení se na začátek slova/ řádku
- ▶ vynechávání řádků

Dysgrafie

projevuje se v oblastech

- ▶ obtíže v zapamatování tvarů písmen, jejich napodobování
- ▶ písmo je příliš velké/ malé, často obtížně čitelné
- ▶ nestejná velikost grafémů
- ▶ opačný sklon písma
- ▶ neschopnost udržet písmena na řádku
- ▶ neupravený písemný projev – časté škrtnání, přepisování písmen
- ▶ neúměrně pomalé tempo psaní
- ▶ křečovitě držení psacího náčiní, neúměrný přitlak
- ▶ písemný výkon vyžaduje neúměrně mnoho energie, vytrvalosti a času

Dysortografie

- ▶ **specifická porucha pravopisu, která je velmi úzce a často spojena s dyslexií; vystupují zde do popředí specifické poruchy řeči a nedostatky ve sluchovém vnímání**

projevuje se v oblastech

1. Zvýšený počet specifický dysortografických chyb

- ▶ rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek
- ▶ rozlišování slabik dy – di, ty – ti, ny – ni
- ▶ rozlišování sykavek
- ▶ vynechaná, přidaná, přesmyknutá písmena nebo slabiky
- ▶ hranice slov v písmu

2. Obtíže při osvojování gramatického učiva a při aplikaci gramatických jevů

Dyskalkulie

dyskalkulie praktognostická

= **porucha manipulace s konkrétními předměty či symboly – číslicemi, operačními znaménky**

- ▶ obtíže ve třídění předmětů podle barvy, velikosti
- ▶ obtíže v porovnávání geometrických tvarů
- ▶ poruchy prostorové orientace na ploše (rozmístění figur v prostoru)

dyskalkulie verbální

= **porucha schopnosti slovně označovat množství a počet předmětů, operačních znaků**

a matematický úkonů

- ▶ obtíže ve jmenování číselných řad
- ▶ neschopnost slovně označit číslici nebo počet předmětů

dyskalkulie lexická (numerická dyslexie)

= **snížená schopnost číst matematické symboly a matematické příklady**

- ▶ obtíže ve čtení vícemístných čísel, desetinných čísel, zlomků a římských čísel
- ▶ inverze podobných číslic

dyskalkulie grafická (numerická dysgrafie)

= **narušená schopnost psát číslice, operační znaky, tvary (diktát, přepis)**

- ▶ neschopnost kreslit geometrické tvary, obtíže v rýsování;
- ▶ neschopnost písemně počítat – obtíže v umístění jednotek, desítek

dyskalkulie operační

= **narušení schopnost provádět základní matematické operace, záměny početních operací**

- ▶ záměny desítek a jednotek při sčítání, záměny čitatele a jmenovatele
- ▶ nesamostatnost při násobení (pomoc sečítáním na prstech)
- ▶ obtíže v pamětném počítání

dyskalkulie ideognostická

= **porucha chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi (princip číselné řady, zvratnost matematických operací)**

- ▶ nechápe číslo jako pojem
- ▶ neschopnost převést slovní úlohy do početních operací

Dyspinxie

- ▶ specifická porucha **kreslení**; kresebný projev dítěte je nápadně primitivní, charakteristická je neschopnost spodobnit danou představu nebo tvar způsobem adekvátním k věku dítěte

Dysmúzie

- ▶ specifická porucha **hudebnosti** - schopnosti vnímání a reprodukce hudby, osvojování hudebních dovedností
- ▶ dítě s dysmuzií má potíže také při vnímání a reprodukci rytmu

Dyspraxie

- ▶ specifická porucha **obratnosti**, schopnosti vykonávat složité úkony; je nazývána též syndrom nešikovného dítěte

Sociální a emocionální vývoj dítěte s SPU

- ▶ mohou se projevovat **emocionální a sociální problémy** – forma poruch chování
- ▶ nenaplnění očekávání druhých - **pocit úzkosti a frustrace – agresivita, zlost vůči okolí/ apatičnost**
- ▶ **problémy v komunikaci, s proječováním, reagováním na dotazy**
- ▶ poruchy chování u osob se specifickými poruchami mohou být způsobeny:
 - primárně jako součást obrazu lehké mozkové dysfunkce a deficitů dílčích funkcí (ADHD,ADD)
 - sekundárně jako důsledek prožívání neúspěchu, negativního hodnocení dospělých a zejména jako „výraz pocitu bezmoci vůči obtížím (Pokorná, 1997)

Podpůrná opatření obecně

- ▶ posadit dítě ve třídě před sebe, samotné nebo vedle klidného dítěte
- ▶ posadit nejlépe doprostřed
- ▶ vysvětlovat novou látku krátkými větami a jednoduchými slovy
- ▶ ujišťovat dítě o pochopení látky a vštěpovat mu poslušnosti
- ▶ **domluvit se na úkolech, známkování, na počtech možných chyb a zadaných úkolů**
- ▶ vyhnout se únavě a rychlému rytmu
- ▶ pomoci najít dítěti si svůj čas na daný počet cvičení
- ▶ pomoci mu v počátku plnění úkolu
- ▶ být trpělivý nad jeho pomalostí
- ▶ **nechat dítě objevovat své schopnosti**
- ▶ učinit opatření pro úspěch, aby dítě zažilo úspěch
- ▶ vytvořit se vizuální, fonologické a jiné pomůcky – názornost

Reedukace dyslexie

- ▶ vybíráme texty, které odpovídají obsahem věku, obtížnosti, velikosti a délce
- ▶ rozlišování obrázků, co se skrývá pod nějakou texturou, víc obrázků na sobě → rozlišování detailů
- ▶ ke čtení vést přes záliby
- ▶ soustředit se na techniku čtení, aby došlo k porozumění
- ▶ spojení hláska – písmeno → děti písmena sledují, ohmatávají, zároveň pojmenovávají, užití přírodních zvuků (fff- vítr, ččč- kočka)

- ▶ karty s písmeny, kostky s vyznačenými písmeny, písmenková pexesa, kreslení tvarů a písmen – obtahování, vyhledávání ukrytých písmen – barevné vyškrtávání, kroužkování....)
- ▶ Čtení z karet, PC programů, dyslektické čítanky; při čtení po slabikách může využít označování slabik obloučky)

Metody reedukace dyslexie

- ▶ Metoda obtahování
- ▶ Metoda Fernaldové
- ▶ Metoda postřehování
- ▶ Čtení se záložkou (okénkem)
- ▶ Čtení v duetu
- ▶ Metoda vyhledávání chyb
- ▶ Metoda dublového čtení
- ▶ Návčik dlouhých a krátkých samohlásek
- ▶ Metoda globálního čtení

Reedukace dysortografie

1. Specifické dysortografické jevy

Rozlišování měkkých slabik di, ti, ni, dy, ty, ny

- ▶ mačkadlo (destička, na které jsou zvýrazněné tvrdé a měkké slabiky), tvrdé kostky se slabikami dy, ty, ny, a měkké kostky s di, ti, ni
- ▶ nejprve procvičujeme poslech, pouze jednu skupinu, poté obě, po zvládnutí přistupujeme i k psaní slov, diktát slov s barevným zápisem

Rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek

- ▶ zpočátku učíme vyslovovat dlouhé samohlásky ve slově s prodloužením
- ▶ pak vybíráme slova, která kvalitou samohlásky mění význam může – muže
- ▶ dítě se učí vyslovená slova zapisovat, kvalitu samohlásky zvýrazní barevně
- ▶ zdůrazňujeme dítěti i rytmus slova, využíváme zaznamenávání, zábava -..
- ▶ pomocí značek tvoří slova
- ▶ práce s bzučákem
- ▶ krátké diktáty

Chyby ve výslovnosti

- ▶ logopedické říkanky
- ▶ skládání věty na proužku papíru, který žák nejdříve rozstříhal
- ▶ sluchová analýza a syntéza řeči: rozlišování slov ve větě, rozkládání slov a slabik, skládání slov, slovní kopaná

Záměny písmen

- ▶ nejobvyklejší záměny jsou h – k, r-z, a-o, m-n
- ▶ zapojení všech smyslů a barevné rozlišování, slova s rozlišovanými písmeny

Neschopnost aplikace mluvnických pravidel

- ▶ reedukace je aplikována na probírané mluvnické učivo

Pravopis věty a vlastních jmen

- ▶ cvičíme správnou modulaci, dýchání- konec věty- snížení hlasu, začátek věty- velké písmeno, konec věty- znaménko

Spojení slov ve větě

- ▶ skupiny slov skládáme do vět

Skupiny s ě, měkké a tvrdé slabiky

- ▶ slova vypisujeme na kartičky, psacím i tiskacím, měkké slabiky zapisujeme jinou barvou

Spodoba

- ▶ využíváme pomocný tvar sup – supi

Vyjmenovaná slova

- ▶ využíváme názornosti, vysvětlení obsahu slov
- ▶ vypisování vyjmenovaného slova z textu

Pády a skloňování

- ▶ hravá forma nácvičku pádových otázek

Shoda podmětu s přísudkem

- ▶ procvičování a práce s větnými rozbory, dítě by mělo mít jasno v pojmech

2. Poruchy zrakového a sluchového vnímání, reprodukce rytmu, poruchy řeči, vývoje grafomotoriky

Sluchová percepce

- ▶ zpívání, rytmizace, rýmování, rozpočítávání, hudba
- ▶ cvičení v rozlišování, napodobování neartikulovaných zvuků
- ▶ cvičení v odlišování artikulovaných hlásek

- ▶ cvičení pro vnímání a rozlišování rytmu a melodie

Zraková percepce

- ▶ pozorování a rozlišování několika barev
- ▶ navlékání korálů podle vzoru
- ▶ napodobování výrazů obličeje
- ▶ vyhledávání předmětů v místnosti
- ▶ dokreslování obrázků, Pexeso
- ▶ hry na procvičování očních pohybů

Prostorová orientace

- ▶ konstrukční hry
- ▶ ukazování pravé a levé na těle
- ▶ spojování teček

Student se SPU na střední škole

- ▶ nejčastější problémy - **pomalé tempo, nedostatky v písemném projevu, problémy v organizaci práce, nesprávné pracovní návyky**
- ▶ obtíže s profesní přípravou na budoucí povolání bez ohledu intelekt
- ▶ diagnostika poruchy až na střední škole - žák se jeví jako pomalý, má problémy s organizací své práce, nižší schopnost psát souvislé texty a s přibývajícím objemem učivo nezvládá
- ▶ výraznému zhoršení prospěchu a studenti mohou působit jako líní, pohodlní a bez zájmu
- ▶ potřeba jistoty, řádu a systém v učení
- ▶ **posilování sebevědomí, plánování a organizace času, možnost využívání záznamové techniky (diktafon, počítač) a vytvoření klidného domácího prostředí**
- ▶ uzpůsobením podmínek pro konání MZ – zohlednění vzdělávacích potřeb

Maturitní zkouška studentů s SPU

Aspekty MZ doplněny nebo upraveny

- ▶ Posudek školského poradenského zařízení
- ▶ Proces přihlašování k MZ
- ▶ Uzpůsobené podmínky konání maturitní zkoušky
- ▶ Odlišné zkušební schéma
- ▶ Odlišný způsob záznamu odpovědí
- ▶ Odlišné hodnocení výsledků zkoušky

Uzpůsobené podmínky

- ▶ Úprava prostředí
- ▶ Navýšení časového limitu
- ▶ Úpravy zkušební dokumentace
- ▶ Alternativní způsob zápisu odpovědí při písemných zkouškách
- ▶ Použití kompenzační pomůcek
- ▶ Asistence
- ▶ Tlumočení

http://www.novamaturita.cz/download.php?id_document=1404034985&at=1

Výuka na 2. stupni, výuka jazyků

- ▶ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra, Hana ŽÁČKOVÁ a Hana SOVOVÁ. Specifické poruchy učení na 2. stupni základních škol: (použitelné i pro střední školství. Praha: D + H, 2007, 67 s. ISBN 9788090357976.
- ▶ BLAŽKOVÁ, Růžena. Dyskalkulie. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 107 s. ISBN 9788021053953.
- ▶ BARTOŇOVÁ, Miroslava. Kapitoly ze specifických poruch učení. [Brno: Masarykova univerzita. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, 2006.
- ▶ FIŠNAROVÁ, Michala. *Dyskalkulie na 2. stupni základní školy*. 2005, 58 l.
- ▶ BEDNÁŘOVÁ, Lenka. Alternativní metody výuky německého jazyka u dětí se specifickými poruchami učení. 2007, 66 l. (diplomová práce)
- ▶ GREVAROVÁ, Renée a Marie VÍTKOVÁ. Komunikativní přístup v cizojazyčné výuce u žáků s SPU: Communicative approach in foreign language teaching in learners with SLD. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 123 s. ISBN 9788021047822.

- ▶ KASTLOVÁ, Zdeňka. *Nebojte se angličtiny: pracovní listy pro žáky ZŠ se specifickými poruchami učení : příručka učitele, klíč.* 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, 63 s. ISBN 8072385232.
- ▶ KASTLOVÁ, Zdeňka. *Nebojte se němčiny: metodická příručka.* 1. vyd. Plzeň: Fraus, c2004, 53 s. ISBN 8072383132.
- ▶ JANÍKOVÁ, Věra a Miroslava BARTOŇOVÁ. *Výuka německého jazyka u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021031352.
- ▶ ZELINKOVÁ, Olga. *Cizí jazyky a specifické poruchy učení.* 1. vyd. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2006, 167 s. ISBN 8073110229.

Zajímavé odkazy

Problémy dyslektiků

- <http://jackieweber.net/Projects/dyslexic.swf>
- <http://jackieweber.net/Projects/dyslexia.html>

Video o dyslexii (EN)

- <http://www.sprword.com/videos/dyslexiamyth/>

Literatura a zdroje

BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky.* Brno: MU PdF. 2004

BARTOŇOVÁ, M., *Reedukace specifických poruch učení II.* Brno: MU.2005. s. 152. ISBN 80-210-3822.

SERFOINTEN, G. *Potíže dětí s učním a chováním.* Praha. Portál 1999.

ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení*. Praha: Portál 2003 ISBN 80-7178-800-7

MICHALOVÁ, Z. *Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na školách středních*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2001 ISBN 80-7311000-8

SELIKOWITZ, M. *Dyslexie a jiné poruchy učení*. Praha: Grada, 2000 ISBN 80-7169-773-7

MUNDEN, A. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita*. Praha. Portál 2002

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Portál Praha 2001 ISBN 80-7178-544-X

SERFONTEIN, G. *Potíže dětí s učením a chováním*. Praha: Portál, 199

SMUTNÝ, R., ŠAFROVÁ, A. *Využití výpočetní techniky při reedukaci specifických poruch učení*. Brno: Paido, 1998